

СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПЕРЕВИЩЕННЯ ВЛАДИ АБО СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРАЦІВНИКОМ ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ

Наталя Леонідівна КАЛИНКА,

*аспірант ЗВО «Міжнародний
університет бізнесу і права»*

Сучасний розвиток української державності супроводжується посиленням вимог до законності у діяльності органів публічної влади, особливо тих, що наділені правоохоронними повноваженнями. Працівники правоохоронних органів реалізують функції держави у сфері забезпечення публічної безпеки, охорони прав і свобод людини, протидії кримінальним правопорушенням, застосування заходів примусу та підтримання правопорядку. Тому будь-який вихід за межі наданих їм владних чи службових повноважень становить підвищену суспільну небезпеку, оскільки безпосередньо впливає на стан захищеності людини, авторитет держави та рівень довіри суспільства до правоохоронної системи.

Конституційною основою правомірної діяльності працівників правоохоронних органів є положення ст. 19 Конституції України, відповідно до якого органи державної влади та їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень і у спосіб, передбачені Конституцією та законами України [1]. Для правоохоронної діяльності така вимога має особливе значення, адже вона часто пов'язана із застосуванням владного примусу, обмеженням окремих прав особи, затриманням, проведенням процесуальних дій, використанням фізичної сили чи спеціальних засобів.

Кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу передбачена ст. 365 Кримінального кодексу України [2]. На відміну від загальних службових кримінальних правопорушень, передбачених розділом XVII Особливої частини КК України, ця норма має спеціального суб'єкта – працівника правоохоронного органу [2]. Така особливість обумовлена тим, що зазначені особи реалізують від імені держави повноваження, пов'язані з охороною правопорядку та можливістю законного примусу.

Суспільна небезпечність перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу полягає в тому, що неправомірні дії такого суб'єкта сприймаються не лише як порушення службової дисципліни, а як зловживання державною владою. Такі діяння можуть призводити до порушення права на свободу та особисту недоторканність, права на повагу до честі й гідності, недоторканності житла, права на справедливе поводження з боку представників держави. У цьому проявляється подвійний характер шкоди: з одного боку, порушуються права конкретної особи, а з іншого – підринається авторитет правоохоронних органів і державної влади загалом.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365 КК України, полягає у вчиненні працівником правоохоронного органу дій, які явно виходять за межі наданих йому прав чи повноважень. Ознака

явності має важливе значення для правильної кваліфікації, оскільки свідчить про очевидний, безсумнівний характер виходу за межі компетенції. Працівник правоохоронного органу усвідомлює, що не має права діяти у відповідний спосіб або що обраний ним спосіб реалізації службових повноважень прямо суперечить закону.

Для встановлення складу цього кримінального правопорушення необхідно з'ясувати зміст повноважень конкретного працівника правоохоронного органу. Йдеться про визначення нормативних меж його компетенції, характеру службових завдань, правових підстав для вчинення певних дій та допустимих способів їх реалізації. Без встановлення того, які саме повноваження мала особа і в чому конкретно полягав вихід за їх межі, кримінально-правова кваліфікація за ст. 365 КК України є неможливою.

Працівником правоохоронного органу слід визнавати особу, яка перебуває на службі в органі, уповноваженому державою на здійснення правоохоронних функцій. До таких функцій належать охорона прав і свобод людини, забезпечення публічної безпеки і порядку, протидія злочинності, досудове розслідування, виконання судових рішень та інші напрями правоохоронної діяльності [3]. Разом із тим у правозастосуванні важливо уникати як надмірно широкого, так і надто формального підходу до визначення цього суб'єкта, оскільки від цього залежить правильність кримінально-правової оцінки діяння.

Суб'єктивна сторона перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу характеризується умисною формою вини. Особа усвідомлює, що її дії явно виходять за межі наданих повноважень, передбачає можливість заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам і бажає або свідомо допускає настання таких наслідків. Мотиви можуть бути різними: прагнення досягти службового результату незаконними засобами, особиста зацікавленість, помста, демонстрація влади, приховування інших неправомірних дій. Водночас мотив не змінює юридичної природи діяння, але може враховуватися під час оцінки його суспільної небезпечності та призначення покарання.

Важливим питанням сучасного розвитку кримінальної відповідальності за ст. 365 КК України є її відмежування від суміжних кримінальних правопорушень. Найчастіше йдеться про співвідношення із зловживанням владою або службовим становищем, службовою недбалістю, катуванням, незаконним позбавленням волі, примушуванням давати показання, незаконним проникненням до житла чи іншим володінням особи. Ключовим критерієм відмежування є характер поведінки винної особи. При перевищенні влади працівник правоохоронного органу вчиняє дії, які явно не входять до кола його повноважень або можуть вчинятися лише за інших умов. Натомість при зловживанні владою особа формально діє в межах наданих повноважень, але використовує їх всупереч інтересам служби [4].

Отже, сучасний розвиток кримінальної відповідальності за перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу відображає прагнення держави забезпечити баланс між ефективністю правоохоронної діяльності та гарантіями захисту прав людини.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Задоя К. П. Кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК) : дис... канд. юрид. наук : 12.00.08 Київ, 2009. 231 с.
4. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 р. № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-03#Text>